

BIJLAGE BIJ IVN FIETSROUTE 2014

1

Aarle potstal: Het gehucht Aarle is een oude nederzetting, ontstaan rond 800 na Chr. Door de intrede van de potstalcultuur was het mogelijk de akkertjes te bemesten en zich zodoende blijvend te vestigen. De kern van de potstalcultuur was een driehoekig plein met een drinkkuil voor het vee, met daaromheen de boerderijtjes gelegen. De boerderijen hadden een stal met een verlaagde vloer voor de schapen. Iedere morgen werden de schapen van alle boeren op deze plaats bijeen gedreven en door een gemeenschappelijke herder, de scheper, naar de heide gedreven. Hier graasden de schapen de hele dag en kwamen 's avonds terug naar de potstal, waar ze op een laag heidestrooisel hun uitwerpselen lieten vallen. Op deze manier vormde zich in de loop van het jaar een dikke laag mest die in het najaar op de, achter de boerderijen gelegen, akkertjes werd gereden. Zo ontstonden de hoge akkers. Deze bereikten in de loop van de afgelopen duizend jaar een hoogte van 1 meter. Door deze bemestingsmethode hoefde men niet elke keer, wanneer de grond was uitgeput, verder te trekken, maar kon men zich blijvend vestigen.

Aarlese heide: De Aarlese heide werd gebruikt door het gehucht Aarle en beheerd door een heidemeester. Deze zag toe op het gemeenschappelijk gebruik. De heide werd begraaasd, gemaaid en afgeplagd. Hierdoor verjongde de hei zich telkens en bleef deze in stand. Opslag van bomen kreeg geen kans de heide te overwoekeren. Wanneer het begrazen, maaien en afplaggen niet voldoende was om de heide voldoende kort te houden, dan werd deze bij gunstige wind in brand gestoken, zodat het vuur zijn werk kon doen. Het was zaak dat er een stevige wind stond en dat de heide niet te droog was, zodat het vuur de wortels niet aantastte en de heide zich snel kon herstellen.

Sint-Annakapel Aarle: Van belang in Aarle is de Sint-Annakapel. Deze bevindt zich op een kleine verhoogde brink en er staan fraaie lindebomen omheen. Het ontstaan van deze kapel berust op een legende volgens welke een zwangere gravin complicaties had, zodat voor haar leven werd gevreesd. De graaf beloofde een kapel te bouwen voor de heilige Anna, patrones van aanstaande moeders, indien het leven van moeder en kind zou worden gered. Aldus geschiedde. Later kwamen mensen er bidden om gespaard te worden van dysenterie en pest. Er waren nog pestepidemieën in 1557 en 1587. De oorspronkelijke houten kapel moet hier zeker in de eerste helft van de 16e eeuw hebben gestaan. Deze kapel werd in 1628 vervangen door een stenen exemplaar door toedoen van de Bestse priester Joannes Audenhoven. Na in verval te zijn geraakt werd ze mogelijk in 1648 in leem herbouwd. In 1837 kwam er weer een bakstenen gebouwtje. De kapel bevat gebrandschilderde ramen van Cor Donkers en een 18e-eeuws beeld van Anna te Drieën. Dit beeld stond tot 1868 in de oude parochiekerk van Best. In 1951 werd de kapel hersteld door kunstschilder Toon Ninaber van Eyben uit Boxtel. Hij maakte ook decoratieve schilderingen in de kapel. Voor de kapel staat een beeld van de heilige Joachim. Tegenwoordig is de kapel een rijksmonument.

2

Landgoed Heerenbeek: Eigendom van Brabants Landschap, gelegen ten noordwesten van Best. De naam Heerenbeek verwijst naar de Heerstraat, de oude verbindingsweg tussen Oirschot en Boxtel, die nog steeds bestaat. Er is zeker ook een verband met het Heerenbeekje dat over het landgoed stroomt (en nu Heerenbeekloop heet) en dat de scheiding vormt tussen de landgoederen Velder en Heerenbeek. Dit gebied vormt min of meer de overgang tussen het kleinschalige hoevenlandschap in De Mortelen naar het landgoedbos, dat dateert van voor 800. Het bestaat voor driekwart uit loofbos, waaronder enkele exemplaren van de zeldzame steeliep, een indicator voor oude bostypen. Deze scheiding komt ook tot uiting in de verschillende dialecten. Ter illustratie daarvan staat er bij herberg De Schutskuil een 'Kuuskespaal'. Ten noorden ervan betekent kuus: varken, ten zuiden ervan: koe. Het herenhuis op landgoed Heerenbeek dateert ongeveer uit 1864.

Het is in 1998 grotendeels verwoest door brand. Daarna is het geheel in stijl gerenoveerd. Ernaast staat een Vlaamse schuur, die door particulieren wordt bewoond. De nabijgelegen vijver is eind 2013 door IVN Best ontdaan van krabbescheer, die het water volledig dreigde te verstopen.

3

Landgoed Velder: ten zuiden van het dorp Liempde. In particulier bezit, eigenaar Frans van Boeckel van Rumpt, 160-180 ha. aan weerszijden van de spoorlijn Eindhoven-Den Bosch. Sterrenbos, met 9 dreven die allemaal op 1 punt uitkomen, dat dan ook De Negen Dreven heet.

Al in 1368 heette het gebied Ten Velde of Vellaer, een samentrekking van veld (woeste grond) met laar (bomenrijk gebied). En ook toen was er vooral eikenbos. Het oudste exemplaar is ongeveer 250 jaar oud.

Vanwege de hoge houtprijs is het bos in het midden van de 19^e eeuw in zijn geheel gekapt. In 1851 krijgt wijnhandelaar Jan Francis van Boeckel van Rumpt het gebied in bezit. Hij herstelt het bos en de ooit aanwezige sterrenstructuur, waarbij alle paden op een centraal punt bij elkaar komen. Het beheer is momenteel tweeledig: er wordt aan houtteelt voor de verkoop gedaan, maar er is ook aandacht voor natuurwaarden.

Het Veldersbos beslaat 147 ha hei en vochtig, oud loofbos met ook stukken gemengd bos. De grenswallen zijn waarschijnlijk vroeg middeleeuws en daarop groeit de zeldzame fladderiep. Het landgoed is door middel van tunnels onder spoorlijn en wildviaduct Het Groene Woud met andere bossen verbonden, zodat reeën vrij kunnen uitwisselen. Door natuurontwikkeling wordt het aan natuurgebied De Kampina verbonden.

In 1878 wordt begonnen met de bouw van een landhuis voor de familie Van Boeckel.

In het midden van het landgoed is een evenementenlocatie, waarop van 1948 tot 1993 de Landbouwwerktuigdagen en tuinbeurzen zijn gehouden. Daarna is de locatie in gebruik voor jongeren- en scoutingfestivals en vanaf 2007 Circo Circolo.

De huidige eigenaar Frans van Boeckel doet aan populierenteelt, zowel uit landschappelijk als uit economisch en ecologisch oogpunt. Populieren groeien snel en kunnen uitstekend worden gebruikt als balken- of bouwhout. Restanten worden verwerkt als biomassa voor duurzame energie. Bij het landhuis staat een mammoetboom, die in 1880 is geplant en omstreeks 32 m. hoog is.

Bronnen: Complete gids met alle natuur- en wandelgebieden van Nederland, Natuurmonumenten.

Wikipedia

www.landgoedvelder.nl

4

Liempde: Liempde is gelegen op een dekzandrug tussen de beekdalen van de Aa en Dommel. Rond de dekzandrug lagen drassige broekgronden, waarvan de hogere gedeelten gebruikt werden voor bewoning. Eind 13e eeuw gingen de Hertogen van Brabant over tot het in eeuwigdurend erfpacht uitgeven van gemeenschappelijke gronden. Zo werd in 1314 de erfpacht uitgegeven van de 'Bodem van Elde'. Dit uitgestrekte vochtige bos- en heidegebied was vrijwel onbewoonbaar. De grens van deze gemeente, die tussen St. Michielsgestel, Boxtel, Schijndel, Sint-Oedenrode en Liempde gelegen was, werd gevormd door de rivier de Dommel. Het in gebruik nemen van de Bodem van Elde leidde tot het ontstaan van de kenmerkende Meierijse bolle akkercomplexen. Sommige bolakkers in deze omgeving bestaan al eeuwenlang in dezelfde vorm en zijn door hun compleetheid zeer goed te herkennen, zoals bij Het Groot Duijfhuijs.

Door de kleinschalige verkaveling, het patroon van zandpaden en kleine bosjes ontstond het typisch Meierijs landschap. Op de deels sterk leemachtige gronden rond Liempde werden vanaf 1750 veel populieren aangeplant. Tussen 1760 en 1780 vond de grootste toename van houtteelt plaats in de gemeenten Schijndel-Sint-Oedenrode-Udenhout en Veghel.

Met de aanplant van populieren, het patroon van zandpaden en vochtige broekgronden ontstond op deze wijze het zo kenmerkende Meierijse "Peppellandschap". Dit landschap was in feite puur economisch, aangezien de populierenteelt grotendeels in dienst stond van de klompenindustrie. Kerngebied van deze klompenmakerij, en dus ook van de populierenteelt, werd met name gevormd door de gemeenten Sint-Oedenrode, Schijndel, Veghel, Liempde, Best en Boxtel.

5

Kasteren: De naam Kasteren is mogelijk ontstaan uit het Latijn, van het woord *Castrum*. Langs de plek bij de Dommel zou mogelijk een Romeins kampje geweest zijn. Bewijzen zijn daar overigens nooit voor gevonden. Langs de rivier zijn in het dorp Gemonde al eerder Romeinse overblijfselen ontdekt. Het zou om een oude wegroute gaan.

Ondanks de mogelijk Romeinse benaming is de eerste vermelding van deze buurtschap uit het jaar 1367. Ze heeft zich ontwikkeld uit herengoederen die in de Late Middeleeuwen zijn ontstaan. Het betrof *Hove ten Acker*, waaruit zich uiteindelijk het *Groot Duyfhuys* heeft ontwikkeld. Tegenwoordig is de boerderij eigendom van de Stichting Brabants Landschap.

De duiventoren uit 1661 aan de *Hoevedreef* is hier nog een overblijfsel van. De duiven leverden mest en vlees, maar het houden ervan was voorbehouden aan de adel. De huidige boerderij stamt uit de 18^e eeuw en is in het derde kwart van de 19^e eeuw verbouwd. Het oudste deel is de herenkamer uit de 16^e eeuw.

6

Duiventoren: Een **duiventoren** is een toren die als duivenonderkomen dienst doet. Duiventillen zijn veel kleiner; een duiventoren kan duizenden duiven herbergen.

Duiventorens vond men vroeger bij kastelen en hoeven. Tijdens het ancien regime was het houden van duiven middels het duivenrecht streng gereguleerd. De aanwezigheid van een duiventoren was een teken van rijkdom. Heren mochten 1 koppel duiven houden per hectare grond die ze bezaten. Diverse exemplaren zijn nog behouden, zo ook in Nederland en België, Frankrijk (*colombier* en vanaf de 17e eeuw gebruikte men het woord *pigeonnier*) en Spanje (*palomar*). Na de Franse revolutie werd het duivenrecht afgeschaft omwille van de schade aan de oogsten.

7

De Scheeken: De Scheeken vormen een oud kleinschalig cultuurlandschap op leem- en zandgrond met een mozaïek van loofbossen, hakhoutbosjes, weilanden, hooilanden en akkertjes. Dit wordt wel een *kampenlandschap* genoemd. Het was vroeger een moerasgebied met kopjes dekzand: de donken. Dit is terug te vinden in benamingen als *Berendonken*, *Ravendonk* en dergelijke. In de 12e eeuw is dit gebied geleidelijk aan ontgonnen, wat niet gemakkelijk was. De ondergrond is zeer variabel, onder meer door de aanwezigheid van ondoorlaatbare leemlagen. Dit alles zorgde ervoor dat het grondgebruik kleinschalig werd. Houtwallen en bomenrijen markeerden de eigendomsgrenzen. Het voorpootrecht maakte het de boeren mogelijk om de wegbermen, die aan hun bezit grensden, met bomen te beplanten. In de 19e en 20e eeuw zijn er ook veel naaldbomen en populieren geplant.

Het beheer van het gebied is er tegenwoordig op gericht om het bos weer afwisselender te maken en de bosranden vloeiender. Daarnaast wordt gestreefd naar een meer aaneengesloten gebied. Aangezien door het gebied een autosnelweg en een drukke vierbaans spoorweg loopt, moeten daartoe voorzieningen worden aangebracht zoals een natuurbrug, die in 2005 gereed kwam en die minimaal 35 meter breed is. Door voedselrijke grond en maaisel af te voeren worden weer schraalgraslanden gecreëerd. Omstreeks 1979 werd een ruilverkaveling doorgevoerd in het omliggende gebied, waarbij veel natuurschoon verloren ging en de waterspiegel daalde. Nu tracht men het water weer vast te houden.

Begrazing vindt plaats met paarden en runderen, terwijl ook het edelhert zal worden geïntroduceerd.

Flora en fauna: Bijzondere planten van de weilanden zijn knolsteenbreek en gevlekte orchis, bijzondere bosplanten slanke sleutelbloem, grootbloemmuur, gele dovenetel en eenbes. Bijzonder is ook de massale bloei van de bosanemoon in het voorjaar. Ook komen er bijzondere vlinders voor zoals de gehakkelde aurelia en de kleine ijsvogelvlinder.

8

Nieuwe Heide: Eigendom van de gemeente Best, 253 ha ten oosten van het dorp. Ontginningsbos met restanten heide en vennen en bos met grove dennen. Broedvogels die er voorkomen zijn wespandief, havik, sperwer, boomvalk, boomleeuwerik, geelgors, goudvink, sijs en vuurgoudhaantje.

Kijk voor meer informatie over de natuurgebieden rond Best op www.ivn.nl/best